

Խ. ԱՐՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Х. АБОВЯНА

Հումանիտար գիտություններ №1-2 (34-35) 2018 Гуманитарные науки

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿԱԿԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ
ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ
ԱԶԱՄՕՂԻՅԱՆ Ա. Ա.

Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան,
0010, Երևան, Տիգրան Մեծի 17
e-mail: armenajam@mail.ru

Հոդվածում հիմնավորվում է տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների (ՏՀՏ) ներդրման և գործնական կիրառման անհրաժեշտությունը աշխարհագրության դասավանդման գործընթացում՝ հիմնական դպրոցում: Հանրակրթական մի շարք դպրոցներում (Երևանի Մ. Նալբանդյանի անվան թիվ 33 և Վ. Թեքեյանի անվան թիվ 92 հիմնական դպրոց, Շիրակի մարզի Սպանդարյան գյուղի միջնակարգ դպրոց, Արթիկի թիվ 7 ավագ դպրոց) դասափորձերի արդյունքում, աշխարհագրության առարկայի ուսուցման գործընթացում առանձնացվել ու ներկայացվել է արդյունավետ համակարգչային ծրագրային և տեխնիկական միջոցներ ու դասավանդման մեթոդներ: Աշխարհագրության դասավանդման գործընթացի արդյունավետության բարձրացման մանկավարժական կարևոր պայմաններից մեկը տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառման մեթոդիկայի ճիշտ ընտրությունն ու գործիմաց իրագործումն է:

***Բանալի բառեր.** տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիա, ուսուցում, մոթոդիկա, աշխարհագրություն:*

Ներկայացված է խմբագրություն 12.06.2018

Աշխարհագրության դասագործընթացի արդիականացման և այն առավել արդյունավետ դարձնելու գերակա պայման է համարվում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների (ՏՀՏ) ներդրումն ու դրանց գործնական կիրառումը հիմնական դպրոցում: Աշխարհագրության դասին ՏՀՏ-ների միջոցով հնարավոր է դառնում ուսումնական նյութի ոչ միայն ավելի դյուրին և հետաքրքիր յուրացումը, այլ նաև սովորողների ստեղծագործական մտքի խթանումն ու ստեղծարար կարողությունների ձևավորումը: Աշխարհագրական երևույթների մասին գիտելիքները ձևավորվում են տեղեկատվական տարբեր աղբյուրներից, ուստի և տեղեկության ստացումը ոչ միայն պարտադիր է, այլև հանդիսանում է ուսումնական ճանաչողական գործընթացի առաջնային փուլը, այստեղ մեծ տեղ է զբաղեցնում առարկայական և պատկերավոր ընկալումը:

ՏՆՏ-ների ներդրմամբ և դրանց կիրառմամբ աշխարհագրության ուսուցման գործընթացում առանձնացրել ենք հետևյալ կթական համակարգչային ծրագրերը՝ ուսումնական; ցուցադրական; վարժանքային; փաստական; տեղեկատվական; հանրագիտարանային; գրադարանային; վերահսկողական; մուլտիմեդիա:

Այսպես, նոր նյութի մատուցման և յուրացման գործընթացում նպատակահարմար ենք համարում համակարգչային ցուցադրական ծրագրերի կիրառումը, որոնց միջոցով առավել պատկերավոր և մատչելի ձևով են մատուցվում հիմնարար գիտելիքները: Նշված ծրագրային ապահովմամբ դասագործընթացում ուսուցիչը կարող է ներգրավել տարաբնույթ տեսահատվածներ և հոլովակներ, ուսումնական հաղորդումներ և վարժանքներ, ինչը կնպաստի յուրացվող տեսական գիտելիքների ամրապնդմանը: Մեր կարծիքով ՏՀՏ-ների նպատակային օգտագործումն աշխարհագրության դասագործընթացում թույլ է տալիս նաև զգալիորեն կրճատել անհրաժեշտ տեղեկատվության կամ ուսումնական նյութի նախապատրաստական ժամանակահատվածը:

Արդի տեխնոլոգիական հնարավորությունների բազմազանությունից աշխարհագրության առարկայի ուսուցման գործընթացում արդյունավետ և իրատեսական ենք համարում հետևյալ բնույթի համակարգչային ծրագրային և տեխնիկական միջոցների մեթոդական կիրառումը:

1. **Ուսուցանող**՝ նոր գիտելիքի ձևավորման մեթոդներ:
2. **Նախավարժանքային**՝ ստացված գիտելիքների ամրապնդում, հարցադրումների, վարժությունների, առաջադրանքների միջոցով գիտելիքների յուրացվածության մակարդակի բացահայտման մեթոդ:
3. **Զարգացնող**՝ լրացուցիչ տեղեկատվության ներգրավմամբ, հարցերի, առաջադրանքների և վարժությունների համակարգի կիրառման մեթոդ, ուղղված սովորողի մտածելու և ստեղծագործական ընդունակությունների զարգացմանը:
4. **Դաստիարակող**՝ սովորողի հուզական ինտելեկտի ակտիվացում, որը նպաստում է անձի հասարակության մեջ կիրառելու իր ընդունակություններն և հաղորդակցական կարողությունները:
5. **Վերահսկող**՝ ընթացիք, միջանկյալ և այլ ստուգմունքների իրականացման մեթոդ, որն ենթադրում է, խնդիրների լուծման նախանշված և փաստացի ուղու համադրում, ծախսված ժամանակի, թեստերի հարցերին ճիշտ և սխալ տրված պատասխանների անմիջական ստացում:
6. **Համախմբող կամ միավորող**՝ դասասենյակում առկա բոլոր համակարգիչների ուսուցչի համակարգչի հետ ներգանցային կապի մեթոդ, որն ենթադրում է ուսուցչի կողմից աշակերտների կատարած աշխատանքների վերահսկումը հատկապես տեղեկատվական համակարգերում կողմորոշվելիս:

ՏՀՏ-ների կիրառման մարտավարությունը մշակելիս առաջարկում ենք հաշվի առնել հետևյալ բաղադրիչները.

- գծային բաղադրիչ, երբ թեմայի յուրացման համար ընտրվում է որոշակի նյութ;
- կառուցողական բաղադրիչ, երբ ընտրվում է թեմային առնչվող խոշորածավալ նյութ, տարածական և երկայնական կապակցմամբ;
- վերլուծական բաղադրիչ, խնդիրների լուծման, խաղարկային, մրցույթային իրավիճակների ակտիվացման համար, երբ սովորողների համար ընձեռնվում է ինքնիրացման և ինքնադրսևորման հնարավորություն;
- ստեղծագործական բաղադրիչ, երբ սովորողն արտահայտում է սեփական գաղափարներն ու դիրքորոշումները:

Աշխարհագրական գիտելիքների հաղորդման գործընթացում ՏՀՏ-ների կիրառման գլխավոր ազդակը պայմանավորված է սովորողի ինքնուրույնության, ակտիվության և կոլեկտիվ համագործակցության դրսևորումներով, սակայն այդ

դրսևորումների ուղորդման գործընթացում, ուսուցիչը կարող է հանդիպել որոշ դժվարությունների, պայմանավորված իր և աշակերտների ՏՀՏ-ների կիրառման իմացական մակարդակից: Տարբեր է նաև սովորողների գիտական տեղեկացվածության, իմացության և ճանաչողության մակարդակը: ՏՀՏ-ների կիրառման պայմաններում աշակերտը սկսում է արժևորվել անհատական կամ թիմային աշխատանքի, կրթական դժվարությունների հաղթահարման սեփական ընդունակություններն ու կարողությունները: Հիմնական դպրոցում աշխարհագրություն առարկայի դասընթացը սովորողներից պահանջում է իմացական ոլորտի հետևողական զարգացում, որոշակի մակարդակի ապահովում և պահպանում: Այս հանգամանքով է պայմանավորված աշխարհագրական գիտելիքների հետագա յուրացումը: Ուստի ուսումնական նյութի հաջող յուրացման համար անփոխարինելի են իմացական ընկալման հարթակի վրա կառուցված տեխնոլոգիական մոտեցումները:

Արդի աշխարհագրական կրթական գործընթացը չի կարող բավարարվել միայն երևույթի մասին ներկայացված տեղեկությունների պարզ մտապահմամբ, անհրաժեշտ են նաև պատճառահետևանքային կապերի առանձնահատկությունների վերլուծման ընդունակության զարգացումը: Այսօր արդեն կարելի է ասել, որ ՏՀՏ-ի օգնությամբ իրականացվող դասագործընթացները սովորողների մոտ ձևավորում են վերլուծման, համակարգման, ընդհանրացման ու դասակարգման ունակություններ, նպաստելով նրանց դատողությունների և եզրահանգումների հիմնավորմանը:

Մեր կարծիքով աշխարհագրության դասավանդման գործընթացում ՏՀՏ-ների կիրառման մեթոդիկան առանձնանում է նորարարական փոխներգործուն և ավանդական պահպանողական եղանակների համադրմամբ: Օրինաչափ է, երբ ՏՀՏ-ների կիրառումն աշխարհագրության դասագործընթացում մեծապես նպաստում է դպրոցականների տեսողական և լսողական զգայարանների ինտենսիվ աշխատանքին, զարգացնելով նրանց տեսողական և լսողական հիշողությունը: ՏՀՏ-ների կիրառմանը զուգահեռ, ցանկալի է օգտագործել նաև ուրվագծային քարտեզներ, խաչքառեր, գործնական պարապմունքները անցկացնելիս ամպայման կիրառել դիտագնական պարագաներ, կողմնացույց, հեռաչափ, բարձրաչափ, ջերմաչափ և այլն: Այս պայմաններում ակնհայտ է, որ սովորողների, ՏՀՏ-ների և դիդակտիկական ավանդական միջոցների փոխներգործունության մակարդակի գնահատումը տալիս է ոչ միայն գիտելիքի ըմբռնման, այլև խորության, և հիմնարարության չափանիշերը:

Ելնելով հետազոտության հիմնախնդրի տրամաբանությունից, մեթոդական գրականության ուսումնասիրություններից և մեր կողմից կատարված դասափորձերից, վերլուծություններից կարող ենք նշել, որ սովորողների և ՏՀՏ ռեսուրսների փոխներգործունության մակարդակը աշխարհագրության դասագործընթացում ունի դրսևորման մի քանի ձևեր, որոնցից յուրաքանչյուրը կարող է արդյունավետ կիրառվել միայն որոշակի մակարդակում:

-Զրոյական մակարդակ, երբ էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսը միայն տեղեկատվության աղբյուր է, այն հիմնականում օգտագործվում է ուսուցչի կողմից դասին նախապատրաստվելիս և դիդակտիկ նյութեր պատրաստելիս: Փոխներգործունության հնարավորությունները չեն իրացվում կրթության գործընթացում և չեն պայմանավորում նրա արդյունքը:

-Տարրական կամ նախնական մակարդակ, երբ էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսը օգտագործվում է միայն ուսուցչի կողմից դասարանում ցուցադրություն կազմակերպելիս, իրացնելով ռեսուրսի փաստարկման գործառնությունը:

-Փոխներգործման մեկնարկային մակարդակ, երբ սովորողների և էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսի հարաբերությունները կարգավորվում են ուսուցչի կողմից, ուսուցման անհատական, խմբային և ճակատային եղանակով, իրացնելով ռեսուրսի փաստարկող, տեղեկատվական, ամրապնդող և ստուգող գործառնություններ:

-Փոխներգործման միջին մակարդակ, երբ էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսի հետ սովորողները հարաբերվում են դասի ժամանակ և դասից դուրս, ուսուցչի կողմից սովորողների ղեկավարումը կրում է միջնորդավորված բնույթ և արտահայտվում է մեթոդական հանձնարարականներով ու ցուցումներով: Այս պարագայում սովորողների կրթական գործառնությոը իրականացվում է խմբերով, ընդ որում ամեն մի խումբ կատարում է որոշակի առաջադրանք իր պատրաստվածության մակարդակին համապատասխան:

-Փոխներգործման բարձր մակարդակ, երբ էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսի հետ սովորողները հարաբերվում են դասագործընթացում և արտատուսումնական միջավայրում, ուսուցչի կողմից առաջադրված խնդրի լուծման համար արդյունավետ ռեսուրսների ինքնուրույն ընտրությամբ: Այս մակարդակում սովորողներն ունակ են ինքնուրույն ախտորոշել և դասակարգել, լուծում պահանջող ուսումնական խնդիրները, կազմել խնդիրների լուծման ալգորիթմը, որոշել խնդիրների բարդության աստիճանն ու ընտրել դրանց լուծման համար առավել արդյունավետ գործիքակազմ և այն գործնականում կիրառելու ուղիներ, որտեղ դրսևորվում է նաև նրանց ինքնակազմակերպման, ինքնահսկման, ինքնագնահատման ունակությունը: Այս համատեքստում էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսների միջոցով իրացվում է գիտելիքի ամրապնդման, ընդհանրացման և համակարգման գործառնությոը:

-Փոխներգործման առավելագույն կամ կատարյալ մակարդակ, երբ ուսուցչին զուգահեռ խնդիրներ կարող են առաջադրել նաև սովորողները, կրթական գործընթացի լիարժեք թվայնացման պայմաններում, էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսների տարածական, տեխնոլոգիական, մեթոդական և դիդակտիկական անսահմանափակ հնարավորությունների օգտագործմամբ: Նման մակարդակում դասագործընթացի ակտիվ սուբյեկտ է հանդիսանում աշակերտը, քանզի ուսուցչի ակտիվությունը նվազում է սովորողների կրթական և տեխնոլոգիական մակարդակի աճին համընթաց: Այս պարագայում էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսի միջոցով, իրացվում է որոնողական, տեղեկատվական, հետազոտական, փորձարարական, ստուգողական ու քննական գործառնություններ:

Աշխարհագրության դասագործընթացում ՏՀՏ-ների կիրառման մեթոդիկայի արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով, ուսուցիչն էլեկտրոնային դասագրքին անդրադառնում է այն ժամանակ, երբ սովորեցնում է հետևություններ անել: Հատկապես էլեկտրոնային դասագրքերից օգտվելու պարագայում հնարավոր է դառնում նաև աշակերտների կողմից նոր նյութի ինքնուրույն ուսուցումը: Այդ դեպքում ռաուցիչը ներկայացնում է պլանը և հակիրճ նկարագրում այն գլխավոր դրույթները, որ աշակերտները պետք է համացանցում որոնեն և գտնեն, թե դասի ժամանակ, և թե տնային աշխատանքի ձևով:

Ուսուցման ցանկացած մեթոդ ենթադրում է նպատակ և գործողությունների համակարգ, դրան հասնելու ուսումնական միջոցներ, ծրագրավորված արդյունք: Ներկա փուլում դպրոցին անհրաժեշտ են ճանաչողական ակտիվությունն ու ստեղծագործական կարողությունները, ինչպես նաև տեսական մտածողությունը զարգացնողը մեթոդներ և մոտեցումներ: Աշխարհագրության ուսուցչի խնդիրն է դասավանդելիս առաջնորդվել ՏՀՏ-ների կիրառման հստակ մեթոդաբանությամբ:

Ամփոփելով՝ կարող ենք հիմնավորել, որ աշխարհագրության դասավանդման գործընթացի արդյունավետության բարձրացման մանկավարժական կարևոր պայմաններն են՝

- ՏՀՏ-ների ռեսուրսների փոխներգործուն մակարդակների ճիշտ ընտրությունն,
- Էլեկտրոնային դասագրքերի և տեղեկատվական շտեմարանների հետ աշխատանքի մեթոդաբանության պահպանումը ողջ ուսումնական գործընթացի ընթացքում,
- Համակարգչային ծրագրային ռեսուրսները կարող են արդյունավետ դիտվել միայն դրանց լիարժեք տիրապետման դեպքում, թե սովորողի, թե ուսուցչի կողմից:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ասատրյանի Լ.Թ., Էկոլոգիական կրթության համակարգի կառավարման հիմնախնդիրը /դոկտորական ատենախոսություն/, Երևան 2006թ., 410էջ:
2. Մանուկյանի Ա.Մ., Պրոբլեմային իրավիճակներում մանկավարժական խնդիրների լուծման և ուսուցչի մասնագիտական գործիմացության տեխնոլոգիաներ, Երևան 2013թ., 362էջ:
3. Մանուկյանի Ա.Պ., Ընդհանուր մանկավարժագիտություն, նոր դասընթաց, Երևան 2007թ., 335էջ:

РЕЗЮМЕ

МЕТОДЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ГЕОГРАФИИ

Аджамоглян А.А.

В статье подчеркивается необходимость внедрения и практического применения информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) в преподавании географии в средней школе. В результате экспериментов в ряде средних школ (в школах N 33 и N 92 города Ереван, в средней школе имени Спандаряна в Ширакской области и в школе N7 города Артик), географический предмет был представлен эффективным компьютерным программным обеспечением с помощью технических средств и методов обучения. Одним из важных педагогических условий повышения эффективности преподавания географии является правильный выбор и внедрение информационных и коммуникационных технологий.

SUMMARY

METHODS OF APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING GEOGRAPHY

Ajamoghlyan A. A.

The article highlights the need for the introduction and practical application of information and communication technologies (ICT) in the teaching of geography in secondary schools. As a result of experiments in a number of secondary schools (schools N 33 and N 92 of Yerevan, Spandaryan secondary school in Shirak region and school N7 of the city of Artik), the geographical subject was represented by effective computer software using technical means and teaching methods. One of the important pedagogical conditions for increasing the effectiveness of teaching geography is the correct choice and implementation of information and communication technologies.